

Research Article

Üniversite Öğrencilerinde Sigara Kullanımı ve Nikotin Bağımlılık Düzeylerinin Belirlenmesi

Cigarette Smoking and Determination of Nicotine Dependence Levels in University Students

Özlem Terzi¹ Hatice Kumcağız² Murat Terzi³ Cihad Dündar¹

Öz

Sigara bağımlılığının erken tanınması ve tedavisinin başlanması maliyet-etkinliği en yüksek korunma yöntemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Çalışmanın amacı üniversite öğrencilerde nikotin bağımlılık düzeylerinin ve ilişkili bazı özelliklerinin belirlenmesidir. Bu tanımlayıcı çalışmanın evrenini bir kamu üniversitesinde öğrenim gören 30147 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem hesaplamasında en az 453 kişiye ulaşılması gerektiği belirlenmiştir. Çalışmaya düzenli sigara içen gönüllü öğrenciler kabul edilmiştir. Katılımcılara araştırmacılar tarafından geliştirilen 17 soruluk bir anket formu ve Fagerström Nikotin Bağımlılığı Ölçeği uygulanmıştır. Anket verilerinin istatistiksel analizlerinde SPSS programı kullanılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler ve önemlilik testleri yapılarak, tüm testler için istatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir. Katılımcıların yaş ortalaması $21,0 \pm 2,9$ yıldır ve %58,2'si kadındır. Günde 15 (10-20) dal sigara içmektedirler ve %54,3'ünün babası ve %62,3'ünün yakın arkadaşı sigara içicisidir. Sigarayı bırakmak isteyenlerin sıklığı %19,5'dir. En az bir kez sigarayı bırakmayı deneyenlerin sıklığı %52,8 olup, 2 (1-3) kez sigara bırakma denemesi yapmışlardır. Nikotin bağımlılık testine göre %31,4'ü orta ve %13,4'ü ise yüksek düzeyde bağımlıdır. Yüksek bağımlılarda babanın ve yakın arkadaşının sigara içiciliği daha yüksektir ($p < 0,05$). Yüksek bağımlıların başarısız sigara bırakma denemelerinin daha çok (3[2-3] kez) olduğu belirlenmiştir ($p < 0,01$). Sonuç olarak bağımlılık düzeyi artmadan ve sağlık sorunları ortaya çıkmadan, üniversiteli gençlerin sigarayı bırakmak konusunda istek ve gayretlerini artırmak gereklidir. Gençleri sigara içmeye teşvik eden olumsuz ortamlardan uzaklaştırmak için; aileleri, akranları ve üniversite çevresi tarafından ihtiyaç duyulan desteğin sağlanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Nikotin bağımlılığı • Sigara • Üniversite öğrencisi • Fagerström nikotin bağımlılığı ölçeği

Correspondence to: Özlem Terzi Email: ozlem.terzi@omu.edu.tr

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye²Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri-Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü, Samsun, Türkiye³Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, Nöroloji Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye

ORCID ID's of the authors: Ö.T. 0000-0002-9524-5582; H.K. 0000-0002-0165-3535; M.T. 0000-0002-3586-9115; C.D. 0000-0001-9658-2540.

To cite this article: Terzi, Ö., Kumcağız, H., Terzi, M., & Dündar, C. (2019). Üniversite öğrencilerinde sigara kullanımı ve nikotin bağımlılık düzeylerinin belirlenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6(4), 168-181.
<http://dx.doi.org/10.5152/addicta.2020.19134>

Abstract

Early diagnosis and treatment of smoking addiction is considered to be one of the most cost-effective prevention methods. The aim of this study is to determine nicotine dependence levels and some related features in university students. The target population of this descriptive study consists of 30147 students studying at a public university. In the sample calculation, it was determined that at least 453 people should be reached. Volunteer students who smoke regularly were included in the study. A 17-item questionnaire developed by the researchers and the Fagerström Test for Nicotine Dependence Score were administered to the participants. SPSS program was used for statistical analysis of the survey data. Descriptive and statistical significance tests were performed. Statistical significance level was accepted as $p < 0.05$ for all tests. The mean age of the participants was 21.0 ± 2.9 years and 58.2% is female. On average, they smoke 15 (10-20) cigarettes a day. The father of 54.3% and close friends of 62.3% were smokers. The frequency of students who want to quit smoking was 19.5%. The frequency of those who tried to quit at least once was 52.8% and attempts to quit smoking were 2 (1-3) times. According to nicotine dependence test, 31.4% was moderate and 13.4% was highly dependent. In high addicts, the father and close friends of them had higher smoking rates ($p < 0.05$). It was determined that high addicts have more unsuccessful smoking cessation attempts (3 [2-3] times) ($p = 0.01$). As a result, it is necessary to increase the willingness and efforts of university students to quit smoking before the level of dependence increases and health problems occur. In order to keep young people away from negative environments which encourage smoking; it is recommended that the support they need should be provided by their families, peers and university community.

Keywords

Nicotine dependence • Smoking • University students • Fagerström test for nicotine dependence score

Giriş

Tütün bağımlılığı, dünya çapında önlenebilir erken ölümlerin en önemli nedenlerinden biri olup Dünya Sağlık Örgütü ve Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından bir hastalık olarak tanımlanmaktadır. Tütünde bağımlılığa neden olan madde, bileşiminde yer alan nikotindir ve çoğunlukla başarısız bırakma girişimlerinden ve tütün kullanımına devam etmekten nikotin bağımlılığı sorumlu tutulmaktadır (Bahelah, DiFranza, Fouad, Ward, Eissenberg, & Maziak, 2016). Tütün ve tütün ürünlerinin kolay ulaşılabilir olması, toplumsal açıdan kabul edilirliğinin diğer bağımlılık yapıcı maddelere göre daha yüksek oluşu gibi faktörler nedeniyle nikotin bağımlılığı en yaygın görülen bağımlılık türlerinden birisidir (Örsel, 2011).

Nikotin bağımlılığı, nikotin içeren tütünün zorunlu kullanımı, fizyolojik toleransın (istenilen etkilerin elde edilmesi için artan miktarda nikotin kullanılmasının gerekmesi) gelişmesi, kesilmesinin ardından sinirlilik, öfke, anksiyete, konsantrasyon güçlüğü, iştah artışı vb gibi yoksunluk semptomlarının ortaya çıkması ve kullanımının birçok sağlık soruna neden olmasına rağmen kullanımına devam edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Parashar, Agarwalla, Mallik, Dwivedi, Patvagekar, & Pathak, 2016). Dünyada en yaygın kullanılan tütün ürünü sigaradır. Bağımlılığın mekanizmasında

nikotin etkisi ile ortaya çıkan dopamin salınımı sorumludur. Bu şekilde sigara haz duyusu oluşturmakta ve sigara içenler bu haz duyusunu aradıkları için tekrar tekrar sigara içmeyi istemektedirler. Başlangıçta haz duyusunun tatmini için istemli olarak sigara içilirken, bir süre sonra bağımlılık yerleşmekte ve sigara içilmesi istem dışı olarak sürdürülmektedir (Sağlık Bakanlığı [SB], 2010). Bağımlılığın sigara bırakma başarısı ile ters orantılı olduğu bazı çalışmalarda gösterilmiştir (Demirezen & Kurçer, 2016). Nikotin bağımlılığını ve şiddetini belirlemek amacıyla çeşitli ölçüm yöntemleri geliştirilmiştir. Bu yöntemler kişinin günlük sigara tüketiminin sorgulandığı veya kişinin kendi bağımlılığını değerlendirmesini sağladığı bazı ölçekleri içermektedir. Bu ölçeklerden en yaygın kullanılanı Fagerstorm Nikotin Bağımlılık testidir (Örsel, 2011).

Sigara bağımlılığının çoğunlukla 15-19 yaşlarında başladığı, ergenlik döneminde sigara içmeye başlayanların yaklaşık %50'sinin 15-20 yıl boyunca sigara içmeye devam ettiği görülmektedir (Fallin, Roditis, & Glantz, 2015; World Health Organization[WHO], 2018). Türkiye'de üniversite öğrencileri arasında sigara içme sıklığı %20 ile %48 arasında değişmektedir ve üniversitede okunan yıl arttıkça, sigara içme oranı da giderek artmaktadır (Akdur, 2009; Alaçam, Korkmaz, Efe, Şengül, & Şengül, 2015).

Sigara bağımlılığının erken tanınması ve tedavisinin başlanması, birçok kronik hastalığın önlenmesinde kilit rol oynamakta ve maliyet-etkinliği en yüksek koruma yöntemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda önemli bir risk grubu olan gençler üzerinde bağımlılığa yönelik araştırmalar yaparak mevcut durumun ortaya konulmasına ihtiyaç vardır. Bu çalışmada üniversitede öğrenim gören ve düzenli sigara içen öğrencilerde nikotin bağımlılık düzeylerinin ve ilişkili bazı özelliklerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Örneklem

Tanımlayıcı tipte planlanan bu çalışmanın evrenini 2018-2019 eğitim-öğretim yılında bir kamu üniversitesinde öğrenim gören 30147 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmaya dâhil edilme kriteri veri toplama sürecinde kampüste bulunan ve düzenli sigara içen öğrenciler olarak belirlenmiştir. Çalışmada düzenli sigara içenler "son 30 gün içinde her gün en az bir adet sigara içen kişiler" olarak kabul edilmiştir. Örneklem alınacak öğrenci sayısı nikotin bağımlılığı puanı konusunda ülkemizde yapılmış benzer çalışma verileri (Çapık & Cingil, 2013) dikkate alınarak MINITAB programı ile hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama göre 0,05 hata payı ve %90 güvenirlikle, standart sapma 1,9 iken 0,29 birimlik farkın anlamlı kabul edilmesi için örneklem alınması gerekli kişi sayısı en az 453 olarak belirlenmiştir. Olası veri kayıpları dikkate alınarak örneklem sayısı %5 artırılarak 475 kişiye ulaşılması hedeflenmiştir. Kampüs

içinde yer alan fakülte ve yüksekokullar tabakalandırılmış ve öğrenci sayılarına göre ağırlıklandırılarak her bölümün örneklem içinde temsil edilirliliği sağlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Anketlerde araştırmacılar tarafından geliştirilen 17 soruluk bir anket formu ve Fagerström Nikotin Bağımlılığı Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma için Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu izni (Karar no: 2018/252) ve rektörlük makamından gerekli resmi izinler alındıktan sonra Mart-Nisan 2019 tarihleri arasında fakülte ve yüksekokullar ziyaret edilmiş, hedeflenen öğrenci sayısına ulaşana kadar gönüllü öğrencilere anketler dağıtılmış ve yaklaşık 30 dk sonra toplanmıştır.

Fagerström Nikotin Bağımlılık Ölçeği

Ölçek sigaraya olan fiziksel bağımlılığın derecesini saptamak amacıyla Fagerström tarafından geliştirilmiş olup, Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Uysal ve ark. (2004) tarafından yapılmıştır (Fagerstrom ve Schneider, 1989; Uysal, Kadakal, Karşıdağ, Bayram, Uysal ve Yılmaz, 2004). Güvenilirlik analizinde ölçeğin Cronbach alfa değeri 0,56 olarak hesaplanmıştır. Altı maddelik ölçeğin her bir maddesi 0- 3 puan arasında puanlanmakta ve ölçekten alınabilecek puan aralığı 0-10 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan toplam puanlara göre nikotin bağımlılığı düşük (0-3 puan), orta (4-6 puan), yüksek (≥ 7 puan) şeklinde üç grupta derecelendirilmektedir (Fagerstrom ve Schneider, 1989).

İstatistiksel Analiz

Gönüllülük esasına dayalı olarak yapılan çalışmada 462 öğrencinin anketleri tam olarak doldurduğu belirlenmiştir (Cevaplama oranı=%97,3). Anketlerden elde edilen verilerin istatistiksel analizleri Statistical Package for Social Sciences version 22,0 (IBM Corp.; Armonk, NY, ABD) kullanılarak yapılmıştır. Ölçümle elde edilen değişkenlerin merkez ve yaygınlık ölçütleri normal dağılıma uymadığı için ortanca ve 1.-3. çeyrekler arası açıklık ile, sayımla elde edilenler ise sayı ve yüzde (%) ile ifade edilmiştir. Nitel değişkenlerin gruplar arası karşılaştırılmasında Ki-kare Testi kullanılmıştır. Nicel değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir. Veriler normal dağılım göstermediğinden grupların ikili karşılaştırılmasında Mann-Whitney U testi ve ikiden fazla grup karşılaştırılmasında önce Kruskal Wallis testi sonra da Bonferroni düzeltmeli Mann-Whitney U testi (MWU) kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi tüm testler için $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Öğrencilerin yaş ortalaması $21,0 \pm 2,9$ yıldır ve %58,2'si kadındır. Yurtta kalanların sıklığı %39,2 iken, %28,1'i ev arkadaşlarıyla birlikte ikamet etmektedir. Annelerinin eğitim düzeyi %34,0'ünde ilkokul ve altı seviyede, %31,4'ü lise ve %20,7'si üniver-

site mezunudur. Babaların eğitim düzeyi ise sırasıyla %30,7, %32,5 ve %21,5'dir. Yakın çevrelerinde sigara kullanım durumları sorgulandığında %29,2'sinin annesi, %54,3'ünün babası, %32,3'ünün kardeşi ve %62,3'ünün yakın arkadaşının düzenli sigara içtiği tespit edilmiştir.

Öğrencilerin içtikleri günlük sigara miktarının ortancası 15 (10-20) dal sigara ve ilk sigara içme yaşlarının ortancasının 16 (14-18) yıl olduğu belirlenmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin günlük içtikleri sigara miktarı ve ilk sigara içme yaşı karşılaştırıldığında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir (sırasıyla $p=0,11$ ve $p=0,34$). Yakın çevresindeki kişilerin sigara içmesi durumlarına göre karşılaştırıldığında ise sadece erkek öğrencilerin kardeşlerinin sigara içme sıklığının, kızlara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($X^2=12,1$; $p=0,001$). “Sizce sigaraya başlama nedenleriniz nedir?” diye sorulduğunda % 47,0'si çevre- arkadaş ortamı nedeniyle, %22,2'si zevk almak için, %10,2'si kişisel ve ailevi sorunları nedeniyle, %11,1'u stresten ve %12,8'i meraktan ve %10,2'si özentî duyduğu için başladığını ifade etmiştir (Birden fazla seçenek işaretlenmiştir).

“Sigarayı bırakmak ister misiniz?” sorusuna tüm katılımcıların %22,5'i “hiç istemiyorum”, %49,4'ü “olabilir” şeklinde yanıtlarken sadece %19,5'i bırakmak istediğini belirtmiştir. %10,0'u ise soruyu yanıtsız bırakmıştır. Daha önce az bir kez sigarayı bırakmayı deneyen öğrenci sayısı 244 (%52,8) olup sigara bırakma deneme sayısı ortancası 2 (1-3) 'dir. Sigara bırakmayı deneyenlerin %80,0'i 1-3 kez, %12,7'si 4-6 kez ve %7,3'ü ise 7 ve üstü kez denediğini ifade etmiştir. Kız öğrencilerde sigara bırakmayı deneyenlerin sıklığı %54,1'dir ve ortalama deneme sayısı 2 (1-3)'dir. Erkek öğrencilerin ise % 45,9'u denemiştir ve deneme sayısı ortalama değeri 2 (1-3) 'dir. Erkeklerle göre daha yüksek olmakla beraber cinsiyetler arasında istatistiksel anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p=0,28$).

Sigarayı bırakmak için profesyonel yardım aldıkların belirten öğrenci sayısı ise sadece 35 (%14,3)'dir. Aldıkları profesyonel yardımlar incelendiğinde 9'u sigara bıraktırma ilaçları (buprapion, nikotin bandı vs), 6'sı psikiyatrik destek, 8'i hipnoz, 8'i akupunktur ve 4'ü diğer yöntemleri (biyorezonans vb) kullandığını beyan etmiştir.

Yapılan nikotin bağımlılık testine göre tüm öğrencilerin puan ortancası 3 (0-5) olarak hesaplanmıştır. Kızların puan ortalama değeri 2 (0-5) iken, erkeklerin 4 (1-5) 'dür ve istatistiksel olarak nikotin bağımlılık puanı erkeklerde anlamlı düzeyde yüksektir ($MWU=22745,0$; $p=0,02$). Kesim noktasına göre bağımlılık düzeyleri değerlendirildiğinde, öğrencilerin %55,2'si düşük, %31,4'ü orta ve %13,4'ü ise yüksek düzeyde bağımlı oldukları tespit edilmiştir. Öğrencilerin bağımlılık düzeylerinin bazı değişkenlere göre dağılımları Tablo 1'de gösterilmiştir. Bağımlılık düzeyleri cinsiyete göre değerlendirildiğinde düşük (%63,5) ve orta (%52,4) düzey bağımlılık kızlarda daha sık gözlenirken ve yüksek düzey bağımlılık her iki cinsiyette aynı

Tablo 1.
Öğrencilerin Nikotin Bağımlılık Düzeylerinin Bazı Özelliklerine Göre Dağılımı*

Değişken		Düşük bağımlı (n:255)	Orta bağımlı (n:145)	Yüksek bağımlı (n:62)	X ²
Cinsiyet	Kadın	162 (63,5)	76 (52,4)	31 (50,0)	6,6 [#]
	Erkek	93 (36,5)	69 (47,6)	31 (50,0)	
	p	0,03			
Yaş	(yıl)	21 (19 -22)	20 (20 -22)	21 (19 – 22)	0,1 ^Φ
	p	0,91			
Sınıf	1	60 (23,5)	39 (26,9)	18 (29,0)	7,8 [#]
	2	66 (25,9)	42 (29,0)	17 (27,4)	
	3	55 (21,6)	39 (26,9)	12 (19,4)	
	4 ve üstü	74 (29,0)	25 (17,2)	15 (24,2)	
	p	0,24			
İkamet yeri	Yurt	108 (42,4)	50 (34,5)	23 (37,1)	10,3 [#]
	Yalnız	23 (9,0)	24 (16,6)	9 (14,5)	
	Ev arkadaşı	67 (26,3)	46 (31,7)	17 (27,4)	
	Aile	55 (21,6)	22 (15,2)	12 (19,4)	
	Diğer	2 (0,8)	3 (2,1)	1 (1,6)	
Anne eğitim durumu	Lise altı	125 (51,2)	71 (49,4)	23 (37,0)	18,8 [#]
	Lise ve üstü	129 (48,8)	73 (50,6)	39 (63,0)	
	p	0,09			
Baba eğitim durumu	Lise altı	115 (46,0)	71 (49,4)	20 (32,3)	16,3 [#]
	Lise ve üstü	135 (54,0)	73 (50,6)	42 (67,7)	
	p	0,17			
Annede sigara içiciliği	Yok	179 (70,2)	110 (75,9)	38 (61,3)	4,5 [#]
	Var	76 (29,8)	35 (24,1)	24 (38,7)	
	p	0,10			
Babada sigara içiciliği	Yok	121 (47,5)	78 (53,8)	12 (19,4)	21,4 [#]
	Var	134 (52,5)	67 (46,2)	50 (80,6)	
	p	<0,001			
Kardeşte sigara içiciliği	Yok	180 (70,6)	95 (65,5)	38 (61,3)	2,4 [#]
	Var	75 (29,4)	50 (34,5)	24 (38,7)	
	p	0,29			
Yakın arkadaşta sigara içiciliği	Yok	95 (37,3)	66 (45,5)	13 (21,0)	11,1 [#]
	Var	160 (62,7)	79 (54,5)	49 (79,0)	
	p	0,004			
İlk sigara içme yaşı (yıl)	P	16 (15-18) 0,02	16 (14-17)	15 (14-17)	7,3 ^Φ
Günlük sigara miktarı (dal)	P	12 (10-15) <0,001	15 (10-20)	20 (20-25)	66,2 ^Φ
Sigara bırakma isteği	Hiç yok	35 (15,9)	46 (32,9)	23 (37,1)	23,4 [#]
	Olabilir	126 (57,3)	75 (53,6)	27 (43,5)	
	İstiyor	59 (26,8)	19 (13,6)	12 (19,4)	
	p	<0,001			
Sigara bırakma Denemesi	Yok	100 (54,5)	44 (32,8)	28(45,2)	6,3 [#]
	Var	120 (45,5)	90 (67,2)	34 (54,8)	
	p	0,04			
Deneme sayısı		2 (1-3)	2 (1-2)	3 (2-3)	7,9 ^Φ
	P	0,01			

*sütun yüzdesi, # Ki-kare testi, Φ Kruskal Wallis testi

oranda hesaplanmıştır ve cinsiyetler arasında istatistiksel anlamlı fark vardır ($X^2=6,6$; $p=0,03$). Ancak nikotin bağımlılık düzeyleri arasında yaş, sınıf ve ikamet yeri açısından anlamlı bir farklılık yoktur (sırasıyla $p=0,91$, $p=0,24$ ve $p=0,23$). Diğer özellikler açısından değerlendirildiğinde, nikotin bağımlılığı yüksek olan grupta; babanın sigara içmesi ($X^2=21,4$; $p<0,001$) ve yakın arkadaşının sigara içmesi ($X^2=11,4$; $p=0,004$) diğer gruplara göre istatistiksel anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ayrıca bağımlılığı yüksek olan grupta, ilk sigara başlama yaşının diğer gruplara göre daha küçük olduğu belirlenmiştir ($X^2: 7,6$; $p=0,02$). Günlük içilen sigara miktarı ise yüksek bağımlı grupta en fazla (20 (20-25) dal sigara) iken, düşük ve orta düzey bağımlılarda ise daha düşük miktardadır (sırasıyla 12 (10-15) ve 15 (10-20) dal sigara) ve gruplar arasında fark anlamlı düzeydedir ($X^2: 66,2$; $p<0,001$).

Sigara bağımlılık düzeyine göre sigara bırakma istekleri karşılaştırıldığında sigara bırakmayı istemeyenlerin sıklığı yüksek bağımlı grupta (%37,1), buna karşılıklı bırakmak isteyenlerin sıklığı hafif bağımlı grupta (%26,8) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur ($p<0,001$). Sigara bırakmayı deneyenlerin sıklığı düşük bağımlılıkta en fazla, yüksek bağımlılık düzeyinde ise en azdır ve bağımlılık düzeyi arttıkça deneme yapanların sayısı istatistiksel anlamlı düzeyde azalmaktadır (Eğimde ki kare için $p:0,04$). Bununla birlikte bağımlılık düzeyi yüksek olan grupta sigara bırakma denemesi ortancası 3 (2-3) olup, gruplar arasında deneme sayısı ortancaları açısından anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($X^2=7,9$; $p:0,01$).

Tartışma

Yapılan değerlendirmelerde üniversite öğrencilerinin günlük içtikleri sigara miktarının görece yüksek olduğu, yarıya yakınının orta ve yüksek düzeyde nikotin bağımlısı olduğu ve ortalama nikotin bağımlılık puanının (NBP) $3,1\pm2,7$ olduğu belirlenmiştir. Hacettepe Üniversitesi'nde yapılan bir çalışmada içilen sigara miktarı $13,9\pm4,4$ dal ve NBP ise $3,5\pm2,5$ iken Süleyman Demirel Üniversitesi'ndeki benzer çalışmada günlük içilen sigara $15,8\pm7,9$ dal ve NBP ise $4,7\pm1,6$ olarak hesaplanmıştır (Şahin, Öztürk, Ünlü, Uşkun & Akkaya, 2000; Pakyürek & Şenyüz, 2019). Özel bir üniversitede yapılan çalışmada da öğrencilerin bağımlılık puanı $3,2\pm2,8$ 'dir ve bizim çalışmamızla benzer bulunmuştur (İzgördü, 2018). Ayrıca çalışmalarda, çalışmamızda olduğu gibi erkek öğrencilerin kızlara göre daha yüksek bağımlılık puanı aldıkları görülmüştür (İzgördü, 2018; Kaya & Çilli, 2002; Pakyürek & Şenyüz, 2019; Şahin ve ark., 2000). Ülkemizde yapılan bir diğer çalışmada da erkek öğrencilerde kızlara göre içilen günlük sigara miktarının ve NBP'nin daha fazla olduğu, sigaraya başlama yaşının ise daha küçük olduğu, bununla birlikte erkek cinsiyette sigara içme riskinin kızlara göre 2,9 kat daha yüksek bulunduğu ifade edilmiştir (Öncel, Gebizlioğlu & Alioğlu, 2011). Erkeklerin sigara içme sıklığının ve bağımlılık düzeyinin, kadınlara göre yüksek olmasında toplumsal cinsiyet, sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerin

etkisi olduğu düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyetin yol açtığı kalıp yargılar, sigarayı bir güç simgesi olarak algılayarak erkeklerde sigara kullanımını normal karşılamakta, buna karşılık erkeğe karşı zayıf kabul edilen kadınlarda ise sigara kullanımını yadırgamaktadır. Bu durum özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, erken yaşta sigaraya başlamanın ve erkeklerde daha yüksek sigara içme sıklığının bir nedeni olarak kabul edilmektedir (Öztoprak & Günay 2013). Sigara içmeye küçük yaşlarda başladığı bu çalışmayla birlikte, benzer çalışmalarda da görülmektedir. Örneğin Pamukkale Üniversitesi'nde sigaraya başlama yaşı $16,2 \pm 2,7$ yıl iken, Süleyman Demirel Üniversitesi'nde $16,9 \pm 2,6$ yıl olduğu belirlenmiştir (Alaçam ve ark., 2015; Şahin ve ark., 2000). Yapılan araştırmalar sigara içenlerin yaklaşık %80'inden fazlasının sigaraya 18 yaşından önce başladığını ve erken yaşta sigaraya başlayan bireylerin üniversite yıllarında düzenli sigara içicisi haline geldiklerini bildirmektedir (Elders, Perry, Eriksen & Giovino, 1994). Ayrıca çalışmada öğrencilerde nikotin bağımlılık düzeyi ile sigaraya başlama yaşının ters orantılı olduğu belirlenmiş olup, literatürde pek çok yayında sigaraya ne kadar erken başlanırsa bağımlılığın o derece yüksek olacağı, içilen sigara miktarının günlük ve kümülatif olarak artacağı öngörülmektedir (Akan, Hayran, Özcan, & Acar, 2010; Chinwong, Mookmanee, Chongpornchai, & Chinwong 2018; Hossain, Hossain, Ahmed, Islam, Sikder, & Rahman 2017; İzgördü 2018). Nitekim bu çalışmada da günlük tüketilen sigara miktarı, bağımlılığı yüksek olan grupta en fazladır. Erken yaşta başlayıp daha yüksek miktarda sigara tüketimi olan gençlerde yüksek bağımlılık olasılığının arttığı, sigara içme süresini daha uzun hale geldiği, geç başlayanlara kıyasla daha ciddi sağlık sorunlarıyla karşılaştıkları bildirilmiştir (Apelberg, Corey, Hoffman, Schroeder, Husten, Caraballo, & Backinger, 2014; Lanza & Vasilenko, 2015). Bu gençlerin gelecekte kötü bir yaşam kalitesine sahip olacakları kaçınılmaz bir sonuç olarak görülmektedir.

Bireylerin sigaraya başlamasında etkili olduğu belirlenen en önemli toplumsal faktörlerin akran davranışları, ana-baba normları ve davranışları ile ilgili algılar olduğu belirtilmektedir (Vitória, Salgueiro, Silva, & De Vries, 2009). Çalışmamızda öğrencilerin sigaraya başlama nedenleri olarak en sık ifade ettikleri durumların “çevre- arkadaş ortamı” (%47,0) olduğu belirlenmiştir. Yeditepe Üniversitesi'nde yapılan benzer çalışmada en sık “arkadaştan etkilenme” (%32,1) ve “stres” (%24,6) sigara başlama nedenleri olarak belirlenirken; Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinde “çevre ve arkadaş ortamı” (%43,5) ve “stres” (%17,4), İstanbul'daki bir üniversitede ise “arkadaşlardan etkilenme” (%24,4), “belirgin bir soruna bağlı” (%23,8) gibi nedenler olduğu ortaya konulmuştur (Akan ve ark., 2010; Oğuz, Çamcı, & Kazan, 2018; Sönmez, Başer, Aydoğan, Uludağ, Dinçer, & Topalugurlu, 2017). Bu bulgular göz önüne alındığında sigara içmeye başlamada en önemli faktörün arkadaş çevresi olduğu söylenebilir. (Akdur, 2009; Alaçam, Korkmaz, Efe, Şengül, & Şengül, 2015). Sigara içiciliği üniversite öğrencileri arasında toplum genelinden daha sık görülmekte olup, bunun sebebinin sigarayı sosyal çevre edinmenin ve yalnızlıktan kurtulmanın

bir aracı olarak algılayabilmeleri olduğu düşünülmektedir (Çapık & Cingil 2013). Arkadaş ortamının sadece sigaraya başlamaya değil, aynı zamanda sigarayı alışkanlık haline getirmede ve nikotin bağımlısı olmada da etkisi olduğu düşünülmektedir. Çalışmamızda sigara içenlerin %62,3'ünün yakın arkadaşlarının düzenli sigara içicisi olduğu ve yüksek düzeyde bağımlılarda ise bu oranın %79,0'a çıktığı belirlenmiştir. Üniversite öğrencileriyle yapılan benzer bir çalışmada da “en yakın üç arkadaşınızın kaç tane sigara içiyor?” sorusuna sigara içenlerin %32,7’si “üç arkadaşın ikisi” derken, %49,0’unun “üç arkadaşın üçünün” de sigara içtiğini ifade ettikleri tespit edilmiştir (Aksoy, Kaya, Kızılkaya, Çot, Batu, Hasoğlu, & Bıçak, 2019). Çalışmamızda sigaraya başlamada ebeveynlerin etkisi belirtilmemiş olmakla birlikte öğrencilerin %29,2’sinin annesinin, %54,3’ünün babasının sigara içtiği belirlenmiştir. Gençlerde sigara içme alışkanlığının gelişmesinde ebeveynlerin etkisi de önemli görülmektedir. Ebeveynlerin sigara içiciliğinin çocuklar üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir çalışmada, ebeveynlerinden birisinin sigara içmesi, hiç içmeyen ebeveynlere göre çocuklarında sigara içme durumunu 1,6 kat artırırken, ebeveynlerin her ikisinin de sigara içmesi durumunda bu oranın 2,1 katına çıktığı saptanmıştır (Wilkinson, Shete, & Prokhorov, 2008). Bir başka çalışmada ise ebeveynleri sigara içen çocuklarda sigara içiciliğinin 2 kat fazla görüldüğü ve bu çocukların daha erken yaşta sigaraya başladıkları ifade edilmektedir (Melchior, Chastang, Mackinnon, Galéra, & Fombonne, 2010).

Dünya genelinde tütün önleme ve kontrolüne yönelik çeşitli politikalar ve yasal düzenlemeler uygulanmaktadır. Bu uygulamalardan bazıları sigaraya başlamanın önlenmesi, bırakma oranının artırılması, sigara içme alışkanlığı olanlara yönelik sigara bırakma programlarının düzenlenmesi gibi konu başlıklarını içermektedir (SB, 2010). Bireylerin sigara bırakma programından etkili şekilde yararlanabilmeleri, ancak kişinin istekli, kararlı ve kendisini hazır hissetmesi ile sağlanmaktadır. Yapılan araştırmalarda sigara bırakma düzeylerinin maalesef istenilen oranlarda olmadığı ve bu durumun önemli sebeplerinden birinin de bireylerin sigara bırakmaya hazır olmaması olduğu belirtilmektedir (Erol & Erdogan 2008; Karadağlı & Nahcivan 2012). Çalışmamızda da öğrenciler içinde sigarayı bırakmak istediğini belirtenlerin oranı düşük düzeyde (%19,5) kaldığı, büyük çoğunluğun ise (%49) kararsızlık içinde olduğu görülmüştür. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan benzer çalışmalarda bırakma isteğinin çok değişken olduğu görülmektedir. Süleyman Demirel Üniversitesi’ndeki bir başka çalışmada bırakmayı isteyenlerin oranı daha yüksek iken (%55), Yeditepe Üniversitesi’nde bırakmak istemeyenlerin oranı (“istemiyorum” diyen: %34, “hiç istemiyorum” diyen: %12) daha yüksek bulunmuştur (Akan ve ark., 2010; Korkmaz, Ersoy, Özkahraman, Duran, Uslusoy, Sıtkı, & Orhan, 2013). Bağımlılık boyutu çok artmadan ve sağlık etkileri hala azaltılabilir veya tamamen ortadan kaldırılabilir durumdayken sigara içme alışkanlığından kurtulmak gerekmektedir. Bunun içinde olabildiğince erken dönemde gençlerin sigarayı bırakmaya hazır hissetme konusunda cesaretlendirilmesi önemlidir. Bu konuda akranlarının, yakın çevresinin ve üni-

versitenin bu zor döneme hazırlamak konusunda gençleri desteklemesi, sigara içme ortamlarından uzaklaştırmak için çeşitli öğrenci kulüpleri, etkinlikler veya gerekli altyapı düzenlenmeleriyle gençlerin boş zamanlarını daha verimli değerlendirmelerine imkân sağlanması gerektiği kanaatindeyiz.

Nikotin bağımlılık düzeyine göre yapılan değerlendirmede yüksek düzey bağımlı grubunda diğer gruplara göre bırakmak istemeyenlerin oranı yüksek iken, aksine düşük bağımlı grupta bırakmak isteyenlerin daha yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Diğer saptamamız da nikotin bağımlılığı yüksek grupta sigarayı bırakmayı isteyenlerin sayısı az olmakla beraber, bu öğrencilerin ortalama üçün üzerinde deneme yaptıklarıdır. Bu bulgular ışığında sigara bırakma isteğinin, sigarayı bırakmayı denemenin ve bırakmadaki başarının nikotin bağımlılık düzeyiyle ilişkili olduğu düşünülmüştür. Sigara bağımlılığının ortadan kaldırılmasının, sigara bırakma tedavilerinin başarısı, kişilerin sigarayı bırakma istekleri, kesin kararlı olma tutumları, bağımlılık derecesi ve psikolojik duygu durumları gibi birçok faktöre bağlı olarak geniş bir aralıkta değiştiği ifade edilmektedir (Aydemir, Doğu, Dede, & Çınar, 2019). Bu çalışmada yer alan yüksek düzeyde bağımlı grubun sigarayı bırakma konusunda isteksiz ve/veya umutsuz olduğu farz edilebilir. Bunun nedeni nikotin alımının bırakılmasıyla birlikte, ilk birkaç gün içinde doruğa çıkan rahatsız edici fizyolojik, duygusal ve bilişsel yoksunluk semptomlarının ortaya çıkması olabilir. Nitekim sigara içenlerin %50-75 kadarının, bırakma girişiminin ardından ilk hafta içinde tekrar içmeye başladıkları bildirilmektedir (Parashar ve ark., 2016). Ancak nikotin bağımlılık düzeyi ile sigara bırakma isteği arasında ilişkinin olmadığını belirleyen çalışmalar da mevcuttur (Akan ve ark., 2010). Ayrıca sigara bırakma polikliniğine başvuran hastalarda yapılan iki ayrı çalışmada nikotin bağımlılık düzeyi yüksek olan grupla, diğer gruplar arasında sigarayı bırakma başarıları arasında fark olmadığı gösterilmiştir (Örsel, Örsel, Alpar, Uçar, Güven, Şipit, & Kurt, 2005; Pıçakçıefe, Akkaya, Erbaş, & Doğu, 2019).

Çalışmamızda önemli bir bulgu olarak sigarayı bırakmak için profesyonel yardım alma oranının çok düşük düzeyde olduğu (%14,3) değerlendirilmiştir. Her ne kadar daha önce sigara içip bırakanlar çalışmaya alınmamış olsa da, bu oranın yükseköğrenim kurumunda barınan öğrenciler için yeterli kabul edilemeyeceği düşünülmektedir. Sağlık Bakanlığı'na ait sigara bırakma polikliniklerinin, üniversiteli gençlere yönelik yeterli profesyonel desteği sağlamak konusunda bilgilendirme çalışmaları, tanıtım faaliyetleri yapmasının destek alan öğrenci sayısını yükselteceği ve sigara bırakma oranlarını arttıracığı kanaatindeyiz.

Sonuç olarak; sigara kullanımının ve dolayısıyla sigara bağımlılığın giderek arttığı gençlerde, küçük yaşlarda, aile ve arkadaş çevresinin etkisiyle sigara başlandığı göz önüne alınarak birincil korumaya yönelik müdahale çalışmalarının ilk ve orta öğretim çağlarında başlatılmasının önemli olduğu, özellikle aile fertlerinin

olumsuz rol model oluşturduğu dikkate alındığında da aile içi kullanımın azaltılmasına yönelik farkındalık çalışmalarına öncelik verilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bağımlılığın önlenmesinin sağlığı geliştirecek bir politika olarak benimsenmesi ve profesyonel destek sağlayacak her türlü kurum ve kuruluşun işbirliği yapması önemlidir. Çevresel faktörlerin sigara bağımlılığının azaltılmasında önemli bir yapı taşı olduğu düşünülerek, üniversiteli gençlerin sigarayı bırakmak konusunda istek ve gayretlerini arttırmak ve sigara içmeye teşvik eden olumsuz ortamlardan uzaklaştırmak için aileleri, akranları ve çevresi tarafından ihtiyaç duyulan her türlü desteğin sağlanması önerilmektedir.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için Etik Komite Onayı Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan (Karar no: 2018/252) alınmıştır.

Hasta Onamı: Bu çalışma sadece gönüllü öğrencilerden sözlü onam alınarak yürütülmüştür.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir - O.T.; Tasarım - O.T., H.K.; Denetleme - O.T., M.T., C.D.; Kaynaklar - O.T., H.K.; Malzemeler - O.T.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi - O.T., H.K., M.T.; Analiz ve/veya Yorum - O.T.; Literatür Taraması - O.T., H.K., M.T., C.D.; Yazıyı Yazan - O.T., H.K., C.D.; Eleştirel İnceleme - H.K., M.T., C.D.

Teşekkür: Çalışmanın veri toplama aşamasında destek olan Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrenci kulüplerine katkılarından dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını teyit etmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını teyit etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was received for this study from the Ethics Committee of Social Sciences and Humanities of Ondokuz Mayıs University (No: 2018/252).

Informed Consent: This study was carried out only on voluntary students who gave verbal consent.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Acknowledgements: We want to acknowledge to thank Ondokuz Mayıs University student clubs who conducted the data collection process of the research.

Author Contributions: Concept - O.T.; Design - O.T., H.K.; Supervision - O.T., M.T., C.D.; Resources - O.T., H.K.; Materials - O.T.; Data Collection and/or Processing - O.T., H.K., M.T.; Analysis and/or Interpretation - O.T.; Literature Search - O.T., H.K., M.T., C.D.; Writing Manuscript - O.T., H.K., C.D.; Critical Review - H.K., M.T., C.D.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Akan, H., Hayran, O., Özcan M. & Acar U. (2010). Üniversite öğrencileri arasında sigara içme sıklığı: Kesitsel bir çalışma. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 14(2): 71-76. <https://doi.org/10.2399/tahd.10.071> [Crossref]
- Akdur, R. (2009). *Gençlerde sigara salgını*. Sigara ve Sağlık sempozyumu.'nda sunulan bildiri, Ankara http://www.ssuk.org.tr/file_upload/savefiles/recep_akdur_2009.pdf. 2. adresinden edinilmiştir.
- Aksoy, F., Kaya, K., Kızılkaya, Z. T., Çot, S. N., Batu, H. F., Hasoğlu, İ., & Bıçak, G. (2019). Bir Tıp Fakültesi 3. Sınıf öğrencilerinin sigara ile ilgili bilgi ve görüş durumları. *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 26(1): 90-95. <https://doi.org/10.17343/sdu.tfd.516785> [Crossref]
- Alaçam, H., Korkmaz, A., Efe, M., Şengül, C. B., & Şengül C. (2015). Pamukkale Üniversitesi öğrencilerinde alkol ve sigara bağımlılığı taraması. *Pamukkale Tıp Dergisi*, 8(2): 82-87. <https://doi.org/10.5505/ptd.2015.69077> [Crossref]
- Apelberg, B. J., Corey. C. G., Hoffman, A. C., Schroeder, M. J., Husten, C. G., Caraballo, R. S. & C. L. Backinger (2014). Symptoms of tobacco dependence among middle and high school tobacco users: results from the 2012 National Youth Tobacco Survey. *American Journal of Preventive Medicine*, 47(2): S4-S14. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2014.04.013> [Crossref]
- Aydemir, Y., Doğu, Ö., Dede, C., & Çınar, N. (2019). Sigara Bırakma Başarısı Öngörü Ölçeği: Geliştirme ve Geçerlik, Güvenirlilik Çalışması. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6 (2): 387–402. <https://doi.org/10.15805/addicta.2019.6.2.0022> [Crossref]
- Bahelah, R., DiFranza, J. R., Fouad, F. M., Ward, K. D., Eissenberg, T. & Maziak W. (2016). Early symptoms of nicotine dependence among adolescent waterpipe smokers. *Tobacco Control*, 25(e2): e127-e134. <https://doi.org/10.1136/tobaccocontrol-2015-052809> [Crossref]
- Chinwong, D., Mookmanee, N., Chongpornchai, J. & Chinwong, S. (2018). A Comparison of Gender Differences in Smoking Behaviors, Intention to Quit, and Nicotine Dependence among Thai University Students. *Journal of Addiction*, 2018. <https://doi.org/10.1155/2018/8081670> [Crossref]
- Çapık, C. & Cingil, D. (2013). Hemşirelik öğrencilerinde sigara kullanımı, nikotin bağımlılık düzeyi ve ilişkili etmenler. *Kafkas Tıp Bilimleri Dergisi*, 3(2): 55-61.
- Demirezen, M. & Kurçer, M. (2016). Sigara İçme Arzusu Ölçeği'nin Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(1).
- Elders, M. J., Perry, C. L., Eriksen, M. P., & Giovino, G. A. (1994). The report of the Surgeon General: preventing tobacco use among young people. *American Journal of Public Health*, 84(4): 543-547. <https://doi.org/10.2105/AJPH.84.4.543> [Crossref]
- Erol, S. ve Erdogan S. (2008). Application of a stage based motivational interviewing approach to adolescent smoking cessation: The Transtheoretical Model-based study. *Patient Education and Counseling*, 72(1): 42-48. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2008.01.011> [Crossref]
- Fagerstrom, K.-O. & Schneider, N. G. (1989). Measuring nicotine dependence: a review of the Fagerstrom Tolerance Questionnaire. *Journal of Behavioral Medicine*, 12(2): 159-182. <https://doi.org/10.1007/BF00846549> [Crossref]

- Fallin, A., Roditis, M. & Glantz, S. A. (2015). Association of campus tobacco policies with secondhand smoke exposure, intention to smoke on campus, and attitudes about outdoor smoking restrictions. *American Journal of Public Health*, 105(6): 1098-1100. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2014.302251> [Crossref]
- Hossain, S., Hossain, S., Ahmed, F., Islam, R., Sikder, T. & Rahman, A. (2017). Prevalence of tobacco smoking and factors associated with the initiation of smoking among university students in Dhaka, Bangladesh. *Central Asian Journal of Global Health*, 6(1). <https://doi.org/10.5195/CAJGH.2017.244> [Crossref]
- İzgördü, A. (2018). Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Stres Düzeyinin Nikotin Bağımlılığına Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>).
- Karadağlı, F. & Naheivan N. (2012). Sigara içen bireylerde sigara bırakmaya hazıroluşluk durumu ile ilişkili faktörler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 5(1): 8- 15.
- Kaya, N. & Çilli, A. S. (2002). Üniversite öğrencilerinde nikotin, alkol ve madde bağımlılığının 12 aylık yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi*, 3(2): 91-97.
- Korkmaz, M., Ersoy, S., Özkahraman, Ş., Duran, E. T., Uslusoy, E. Ç., Sıtkı, O., & Orhan, H. (2013). Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencilerinin Tütün Mamulleri-Alkol Kullanım Durumları ve Sigaraya Yaklaşımları, Tobacco Products-Alcohol Consumption Status and Approach to Smoking in Students of Suleyman Demirel University. *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 20(2): 34-42.
- Lanza, S. T. & Vasilenko, S. A. (2015). New methods shed light on age of onset as a risk factor for nicotine dependence. *Addictive Behaviors*, 50, 161-164. <https://doi.org/10.1016/j.add-beh.2015.06.024> [Crossref]
- Melchior, M., Chastang, J.F., Mackinnon, D., Galéra, C., & Fombonne, E. (2010). The inter-generational transmission of tobacco smoking-the role of parents' long-term smoking trajectories. *Drug And Alcohol Dependence*, 107(2-3): 257-260. <https://doi.org/10.1016/j.drugalc-dep.2009.10.016> [Crossref]
- Oğuz, S., Çamcı, G., & Kazan, M. (2018). Üniversite öğrencilerinin sigara kullanım sıklığı ve sigaranın neden olduğu hastalıkları bilme durumu. *Van Med J*, 25(3): 332-337. <https://doi.org/10.5505/vtd.2018.02411> [Crossref]
- World Health Organization. (2018). WHO global report on trends in prevalence of tobacco smoking 2000-2025.
- Öncel, S. Y., Gebizlioğlu, Ö. L., & Alioğlu, F. A. (2011). Risk factors for smoking behavior among university students. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 41(6): 1071-1080.
- Örsel, O., Örsel, S., Alpar, S., Uçar, N., Güven, S. F., Şipit, T., & Kurt, B. (2005). Sigara bırakmada nikotin bağımlılık düzeylerinin tedavi sonuçlarına etkisi. *Solunum Hastalıkları*, 16(3): 112-118.
- Örsel, S. (2011). Nikotin bağımlılığı ve Nikotin bağımlılığının klinik değerlendirilmesi. Z.A. Aytemur, O.Elbec, (Eds) Tütün ve tütün kontrolü içinde (s. 406-416) Ankara: AVES yayıncılık.
- Öztoprak, S. ve Günay, T. (2013). Sağlık açısından toplumsal cinsiyet ve tütün kontrolü/Gender and tobacco control for health. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi* 11(3): 197-206. <https://doi.org/10.20518/tjph.173084> [Crossref]
- Pakyürek, G. & Şenyüz, L. (2019). Sigara kullanımı ve bilişsel yük farklılaşmasının ileriye dönük bellek performansına etkisinin incelenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6(2): 221-238. <https://doi.org/10.15805/addicta.2019.6.2.0009> [Crossref]

- Parashar, M., Agarwalla, R., Mallik, P., Dwivedi, S., Patvagekar, B. & Pathak, R. (2016). Prevalence and correlates of nicotine dependence among construction site workers: A cross-sectional study in Delhi. *Lung India: official organ of Indian Chest Society*, 33(5): 496. <https://doi.org/10.4103/0970-2113.188968> [Crossref]
- Pıçakçefe, M., Akkaya, V., Erbaş, E., & Doğu, B. (2019). Muğla'da 2015-2016 yılları arasında sigara bırakma polikliniğine yapılan başvuruların değerlendirilmesi. *Prevalence*, 19, 24.
- Sönmez, C. I., Başer, D. A., Aydoğan, S., Uludağ, G., Dinçer, D., & Topaluğurlu, B. (2017). Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin sigara içme sıklığı ve sigara ile ilgili bilgi tutum ve davranışları. *Konuralp Tıp Dergisi*, 9(2): 160-166.
- Şahin, Ü., Öztürk, M., Ünlü, M., Uşkun, E., & Akkaya, A. (2000). Üniversite öğrencilerinin sigara kullanım ve bağımlılık düzeylerini etkileyen faktörlerin irdelenmesi. *Türkiye Klinikleri Archives of Lung*, 1(2): 1-5.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2010). *Küresel yetişkin tütün araştırması Türkiye raporu, 2010*. (s. 37-75) Ankara: Anıl Matbacılık
- T.C. Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2010). *Tütün Bağımlılığı İle Mücadele El Kitabı (Hekimler İçin)*. Ankara, Anıl Matbaacılık Ltd.
- Uysal, M.A., Kadakal, F., Karşıdağ, Ç., Bayram, N.G., Uysal, Ö., & Yılmaz, V. (2004). Fagerstrom test for nicotine dependence: reliability in a Turkish sample and factor analysis. *Tuberk Toraks*, 52(2): 115-121.
- Vitória, P. D., Salgueiro, M. F., Silva, S. A. & De Vries, H. (2009). The impact of social influence on adolescent intention to smoke: Combining types and referents of influence. *British Journal of Health Psychology*, 14(4): 681-699. <https://doi.org/10.1348/135910709X421341> [Crossref]
- Wilkinson, A. V., Shete, S. & Prokhorov, A. V. (2008). The moderating role of parental smoking on their children's attitudes toward smoking among a predominantly minority sample: a cross-sectional analysis. *Substance Abuse Treatment, Prevention, And Policy*, 3(1): 18. <https://doi.org/10.1186/1747-597X-3-18> [Crossref]